

Laikliğin kitabını yazdı Doç. Dr. Ahmet Kuru

Türkiye anayasasında "laik devlet" olarak tanımlanan, diğer yandan ise mesela din eğitimi devlet kontrolünde yapılan bir ülke. Kuşkusuz yeni anayasa sürecinin de barm teli laiklik olacak. Doç. Dr. Ahmet Kuru'nun "Pasif ve Dışlayıcı Laiklik: ABD, Fransa, Türkiye" kitabının Türkçesi geçen hafta Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan çıktı. Kitap, ABD'deki Bilimsel Açılan

Din İncelemeleri Derneği'nce "Yılın Kitabı" seçildi, ABD'deki üniversitelerde ders kitabı olarak okutuluyor. Türkiye'de devlet din politikasındaki tutarsızlığın işaret eden Kuru, bu

alandaki tecrübesi önemli. Dine yönelik dışlayıcı politikalar takip ediyor olması Türkiye'nin modelik iddiasının ciddiye alınmamasına yol açıyor. Pasif laikliğe doğru bir dönüşüm yaşamaması halinde Türkiye gerçek bir ilham kaynağı haline gelebilir. Dışlayıcı laiklik bize mutluluk getirmedik ki başkasına getirsin.

TÜRKİYE PASİF LAİKLİKLE ARAP ÜLKELERİNE MODEL OLABİLİR

San Diego Üniversitesi'nden Doç. Dr. Ahmet Kuru, Türkiye'deki laikliğin 'dışlayıcı' olduğunu belirtilti Kuru, "Türkiye, ancak daha özgürlükçü olan 'pasif laiklikle' Orta Doğu'da model olabilir" dedi

Demokrasi ile dışlayıcı laiklik arasında büyük bir gerilim var

Dışlayıcı laiklik ile demokrasi örtüşüyor mu?

Laikliğin her iki türünün de ortak özelliği devletin anayasal olarak resmi bir dininin olmaması ve hukuk sisteminin dini bir otorite tarafından kontrol edilmesidir. Bu anlamda laikliğe Türkiye'de toplumsal destek anketlerde yüzde 90 civarında çıktı. Fakat, halkın büyük çoğunluğu başörtüsü, imam-hatipler ve Kur'an kursları konularındaki dışlayıcı laik politikalarına karşı. O nedenle Türkiye'de dışlayıcı laiklik ile demokrasi arasında bir gerilim var.

JÖN TÜRKLER'DEN GELİYOR

Neden böyle bir laiklik anlayışı tercih edilmiş?

Cumhuriyet'i kuran seçkinler, İslami müesseseleri ve hayat tarzını eski rejimin, "Devr-i sabık"ın temsilcisi olarak algılamışlardı. ABD, Fransa ve Türkiye'de farklı tarihi dinamikler laikliği şekillendirmiş. ABD'de farklı dinleri idare etme çabası, Fransa'da toplumsal tabanı olan ruhban karşıtlığı en önemli etken. Türkiye'de ise en önemli dinamik Jön Türkler'den, Kemalistler'e uzanan çizgide seçkinlerin İslami müesseseleri Batılılaşmaya engel olarak görmeleridir.

Dışlayıcı laiklik bir ideoloji midir? Güçlü bir ideolojidir, ulaşmaya çalıştığı ütopyası da dini bir vicdan işi haline getirmektedir. Dışlayıcı laiklerin Türkiye'de nostalji duydukları bir "altın çağ"tan var, 1936-1949 arası, 28 Şubat'ta da o döneme geri gitmeye çalıştılar, aslında bu da irticai bir hareketti.

Türkiye ilk ama tek ülke değil

Dışlayıcı laiklik anlayışının İslam ile laiklik arasındaki dengeli sağlanması sebebiyle, Türkiye bir örnek olarak gösterilmiyor mu?

Dünyada 46 Müslüman çoğunluğa sahip ülkeden sadece 11 tanesinde İslami olarak adlandırılan devlet var. 15 tanesinde İslam resmi dindir, fakat hukuk sistemi tamamen İslami kurumların kontrolünde değildir. 20 tanesinde ise resmi dini olmayan ve hukuk sistemi de din kontrolünde olmayan laik devletler bulunmaktadır. Türkiye'nin tek Müslüman çoğunluğa sahip laik devlet olduğu doğru değil.

Pasif laiklik ve dışlayıcı laiklik kavramlarını üretiyorsunuz. Dışlayıcı laiklik nedir?

Dışlayıcı laiklik, devletin dini kamusal alandan dışlamaya üzerine kuruludur. Devlet bunu dini gıysileri, sembolleri ve söylemleri yasaklayarak ya da en azından kısıtlayarak yerine getirmeye çalışır.

BİZE MUTLULUK GETİRMEDİ KI...

● Pasif laiklik...

Pasif laiklik ise aksine devletin dinlere ve dini olmayan yaşam tarzlarına karşı pasif ve tarafsız bir tutum takınması anlamına gelir. Daha özgürlükçü bir laiklik anlayışıdır.

● Türkiye'deki laiklik anlayışını nasıl tanımlıyorsunuz?

Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Türkiye'de hakim olan anlayış dışlayıcı laikliktir.

CHP'nin 1947 Kulluhtayı gibi resmi toplantılarında "din bir vicdan işidir" ifadesi hep kayıtlara geçmiştir.

Bu dini toplum hayatından dışlayan bir yaklaşımdır. Böylesi bir dışlayıcı laikliği Fransa'da bile görmek

çok zordur. Türkiye'de dışlayıcı laikliğin İslam'ı Diyanet gibi kurumlara kontrol altına alan şekli benimsenmiş. Dışlayıcı laiklik Türkiye'de Batıcı elitler tarafından Avrupa hayat tarzını ithal ederek halkı değiştirme anlamı içermiş. Fransa'da bu oranda bir tepeden inme sosyal mühendislik projesi söz konusu değil.

● **Başbakan Erdoğan Arap Baharı yaşayan ülkelere laiklik tavsiyesinde bulundu. Türk halkının benimsemediğini iddia ettiğiniz dışlayıcı laikliği mi tavsiye etti?**

Onun önerdiği tabii ki dışlayıcı laiklik değil.

Başbakan'ın açıklamaları benim pasif laiklik dediğim kavrama oturuyor. Bu açılım Batı ülkelerinde Türkiye'nin İran tipi bir rejime kaydına dair yapılan kararlara bir set çekmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin Arap ülkelerine laiklik konusunda model olabilmemesi için kendi laikliğini yeniden gözden geçirmesi gerekiyor. Türkiye, İslam dünyasında tek olmasa da ilk laik devlet ve bu

çok zordur. Türkiye'de dışlayıcı laikliğin İslam'ı Diyanet gibi kurumlara kontrol altına alan şekli benimsenmiş. Dışlayıcı laiklik Türkiye'de Batıcı elitler tarafından Avrupa hayat tarzını ithal ederek halkı değiştirme anlamı içermiş. Fransa'da bu oranda bir tepeden inme sosyal mühendislik projesi söz konusu değil.

● **Başbakan Erdoğan Arap Baharı yaşayan ülkelere laiklik tavsiyesinde bulundu. Türk halkının benimsemediğini iddia ettiğiniz dışlayıcı laikliği mi tavsiye etti?**

Onun önerdiği tabii ki dışlayıcı laiklik değil.

Başbakan'ın açıklamaları benim pasif laiklik dediğim kavrama oturuyor. Bu açılım Batı ülkelerinde Türkiye'nin İran tipi bir rejime kaydına dair yapılan kararlara bir set çekmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin Arap ülkelerine laiklik konusunda model olabilmemesi için kendi laikliğini yeniden gözden geçirmesi gerekiyor. Türkiye, İslam dünyasında tek olmasa da ilk laik devlet ve bu

çok zordur. Türkiye'de dışlayıcı laikliğin İslam'ı Diyanet gibi kurumlara kontrol altına alan şekli benimsenmiş. Dışlayıcı laiklik Türkiye'de Batıcı elitler tarafından Avrupa hayat tarzını ithal ederek halkı değiştirme anlamı içermiş. Fransa'da bu oranda bir tepeden inme sosyal mühendislik projesi söz konusu değil.

● **Başbakan Erdoğan Arap Baharı yaşayan ülkelere laiklik tavsiyesinde bulundu. Türk halkının benimsemediğini iddia ettiğiniz dışlayıcı laikliği mi tavsiye etti?**

Onun önerdiği tabii ki dışlayıcı laiklik değil.

Başbakan'ın açıklamaları benim pasif laiklik dediğim kavrama oturuyor. Bu açılım Batı ülkelerinde Türkiye'nin İran tipi bir rejime kaydına dair yapılan kararlara bir set çekmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin Arap ülkelerine laiklik konusunda model olabilmemesi için kendi laikliğini yeniden gözden geçirmesi gerekiyor. Türkiye, İslam dünyasında tek olmasa da ilk laik devlet ve bu

çok zordur. Türkiye'de dışlayıcı laikliğin İslam'ı Diyanet gibi kurumlara kontrol altına alan şekli benimsenmiş. Dışlayıcı laiklik Türkiye'de Batıcı elitler tarafından Avrupa hayat tarzını ithal ederek halkı değiştirme anlamı içermiş. Fransa'da bu oranda bir tepeden inme sosyal mühendislik projesi söz konusu değil.

● **Başbakan Erdoğan Arap Baharı yaşayan ülkelere laiklik tavsiyesinde bulundu. Türk halkının benimsemediğini iddia ettiğiniz dışlayıcı laikliği mi tavsiye etti?**

Onun önerdiği tabii ki dışlayıcı laiklik değil.

Başbakan'ın açıklamaları benim pasif laiklik dediğim kavrama oturuyor. Bu açılım Batı ülkelerinde Türkiye'nin İran tipi bir rejime kaydına dair yapılan kararlara bir set çekmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin Arap ülkelerine laiklik konusunda model olabilmemesi için kendi laikliğini yeniden gözden geçirmesi gerekiyor. Türkiye, İslam dünyasında tek olmasa da ilk laik devlet ve bu

çok zordur. Türkiye'de dışlayıcı laikliğin İslam'ı Diyanet gibi kurumlara kontrol altına alan şekli benimsenmiş. Dışlayıcı laiklik Türkiye'de Batıcı elitler tarafından Avrupa hayat tarzını ithal ederek halkı değiştirme anlamı içermiş. Fransa'da bu oranda bir tepeden inme sosyal mühendislik projesi söz konusu değil.

● **Başbakan Erdoğan Arap Baharı yaşayan ülkelere laiklik tavsiyesinde bulundu. Türk halkının benimsemediğini iddia ettiğiniz dışlayıcı laikliği mi tavsiye etti?**

Onun önerdiği tabii ki dışlayıcı laiklik değil.

Başbakan'ın açıklamaları benim pasif laiklik dediğim kavrama oturuyor. Bu açılım Batı ülkelerinde Türkiye'nin İran tipi bir rejime kaydına dair yapılan kararlara bir set çekmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin Arap ülkelerine laiklik konusunda model olabilmemesi için kendi laikliğini yeniden gözden geçirmesi gerekiyor. Türkiye, İslam dünyasında tek olmasa da ilk laik devlet ve bu

çok zordur. Türkiye'de dışlayıcı laikliğin İslam'ı Diyanet gibi kurumlara kontrol altına alan şekli benimsenmiş. Dışlayıcı laiklik Türkiye'de Batıcı elitler tarafından Avrupa hayat tarzını ithal ederek halkı değiştirme anlamı içermiş. Fransa'da bu oranda bir tepeden inme sosyal mühendislik projesi söz konusu değil.

● **Başbakan Erdoğan Arap Baharı yaşayan ülkelere laiklik tavsiyesinde bulundu. Türk halkının benimsemediğini iddia ettiğiniz dışlayıcı laikliği mi tavsiye etti?**

Onun önerdiği tabii ki dışlayıcı laiklik değil.

Başbakan'ın açıklamaları benim pasif laiklik dediğim kavrama oturuyor. Bu açılım Batı ülkelerinde Türkiye'nin İran tipi bir rejime kaydına dair yapılan kararlara bir set çekmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin Arap ülkelerine laiklik konusunda model olabilmemesi için kendi laikliğini yeniden gözden geçirmesi gerekiyor. Türkiye, İslam dünyasında tek olmasa da ilk laik devlet ve bu

çok zordur. Türkiye'de dışlayıcı laikliğin İslam'ı Diyanet gibi kurumlara kontrol altına alan şekli benimsenmiş. Dışlayıcı laiklik Türkiye'de Batıcı elitler tarafından Avrupa hayat tarzını ithal ederek halkı değiştirme anlamı içermiş. Fransa'da bu oranda bir tepeden inme sosyal mühendislik projesi söz konusu değil.

● **Başbakan Erdoğan Arap Baharı yaşayan ülkelere laiklik tavsiyesinde bulundu. Türk halkının benimsemediğini iddia ettiğiniz dışlayıcı laikliği mi tavsiye etti?**

Onun önerdiği tabii ki dışlayıcı laiklik değil.

Başbakan'ın açıklamaları benim pasif laiklik dediğim kavrama oturuyor. Bu açılım Batı ülkelerinde Türkiye'nin İran tipi bir rejime kaydına dair yapılan kararlara bir set çekmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin Arap ülkelerine laiklik konusunda model olabilmemesi için kendi laikliğini yeniden gözden geçirmesi gerekiyor. Türkiye, İslam dünyasında tek olmasa da ilk laik devlet ve bu

çok zordur. Türkiye'de dışlayıcı laikliğin İslam'ı Diyanet gibi kurumlara kontrol altına alan şekli benimsenmiş. Dışlayıcı laiklik Türkiye'de Batıcı elitler tarafından Avrupa hayat tarzını ithal ederek halkı değiştirme anlamı içermiş. Fransa'da bu oranda bir tepeden inme sosyal mühendislik projesi söz konusu değil.

● **Başbakan Erdoğan Arap Baharı yaşayan ülkelere laiklik tavsiyesinde bulundu. Türk halkının benimsemediğini iddia ettiğiniz dışlayıcı laikliği mi tavsiye etti?**

Onun önerdiği tabii ki dışlayıcı laiklik değil.

Başbakan'ın açıklamaları benim pasif laiklik dediğim kavrama oturuyor. Bu açılım Batı ülkelerinde Türkiye'nin İran tipi bir rejime kaydına dair yapılan kararlara bir set çekmiştir. Öte yandan, Türkiye'nin Arap ülkelerine laiklik konusunda model olabilmemesi için kendi laikliğini yeniden gözden geçirmesi gerekiyor. Türkiye, İslam dünyasında tek olmasa da ilk laik devlet ve bu

çok zordur. Türkiye'de dışlayıcı laikliğin İslam'ı Diyanet gibi kurumlara kontrol altına alan şekli benimsenmiş. Dışlayıcı laiklik Türkiye'de Batıcı elitler tarafından Avrupa hayat tarzını ithal ederek halkı değiştirme anlamı içermiş. Fransa'da bu oranda bir tepeden inme sosyal mühendislik projesi söz konusu değil.

Demokrasi-İslam-laiklik arasında çelişki yok

● İslam-demokrasi-laiklik üçü bir arada olur mu?

Dışlayıcı laikliğin Müslümanlar'ın özgürlükleri ile bir sorunu var. Ama, zaten dışlayıcı laiklik Hıristiyanlar için de Fransa'dan Meksika'ya kadar hep sorun kaynağı olmuştur. Asıl çelişki demokrasi ile İslam arasında değil, demokrasi ile dışlayıcı laiklik arasında. Somut örnekler baktığımızda Türkiye, Arnavutluk, Mali, Senegal gibi Müslüman çoğunluğa sahip hem demokratik hem de laik. Senegal yüzde 95'i Müslüman olan bir ülke ve sufi tarikatlar çok aktif. Ama, aynı zamanda pasif laik bir sisteme sahip ve demokrasi notu uluslararası kurumlara göre Türkiye'den daha yüksek. Senegal laikliği eski sömürgeci olduğu Fransa'dan almış, ama onu pasif laikliğe dönüştürmüştü. Bizimkisi "doğru anlaşılması" diyorlar ve ekliyorlar "yani Fransız tipi değil".

● **Türkiye İran olacaktı, olmadı; Malezya olacaktı, olmadı, şimdi Senegal mi olacaktı?**

Hayır, bir de o çıkmış başımızda. Ben sadece bir örnek olarak verdim. Senegal pasif laikliğin sadece ABD'ye has olmadığına, Müslüman çoğunluğa ve üstelik anayasasında "Laik devlet" yazan bir ülkede de mümkün olduğuna bir örnek.

● Pasif laiklik, İslam'ın bir amacı mı?

Hayır. Pasif laiklik dünyada birçok ülkede geçerli olan laikliğin iki türünden biridir.

● Laiklik olmadan demokrasi, demokrasi olmadan laiklik olmaz mı?

Ben kişisel olarak pasif laikliği savunuyorum, ama "Laiklik olmadan demokrasi olmaz" da demiyorum. Zira İsrail laik değil, ama genel itibarıyla demokratiktir. İngiltere de anayasal anlamda laik değil, ama demokratik. Tabii ikisinde de İran tipi bir teokratik rejim yok, o tür bir rejim hem özgürlüklerle hem de demokrasiyle çelişir. Öte yandan laiklik demokrasi için yeter şart da değil. Mesela, Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri'nin hepsi laik, ama hiçbirisi demokratik değil.

ABD'dekine benzer madde yeni anayasaya konulabilir

● Dışlayıcı laikliğin yasal dayanağı nedir?

Anayasamızın karşıt ve düzenlenmeye muhtaç 24. maddesi bir dayanak noktası olarak görülebilir, ama anayasamızın maddelerinden çok, nasıl yorumlandığı önemli. Dışlayıcı laikliğin sona ermesi yeni anayasadaki düzenlemelerden ziyade Anayasa Mahkemesi'nin özgürlükçü yorumları ile olur. Devletin dini özgürlüğe saygılı olacağına dair ABD Anayasası'ndakine benzer bir madde de yeni anayasaya konulabilir.

● Nasıl bir madde?

ABD Anayasası'nın Birinci Ek Maddesi, aynı zamanda Temel Haklar Bildirgesi olarak da bilinir, "Kongre bir resmi din ilan eden ya da bir dinin özgürce yaşanmasını yasaklayan bir kanun çıkaramaz" diye baskılar. Bunun gibi.

SEDA ŞİMŞEK
sedasimsek@yaglam.com.tr

BAKIŞ AÇISI DEĞİŞİR

● Başbakan Erdoğan'ın laiklik önerisi Müslüman Kardeşler'den tepki gördü, bu ülkelerde laiklik biraz din düşmanlığı gibi mi algılanıyor?

Böyle bir algının nedenlerinden birisi Özbekistan ve Tunus gibi dışlayıcı laikliğin egemen ideoloji olduğu ülkelerdeki baskıcı politikalarıdır. Bazı Müslüman çoğunluğa sahip ülkelerde hakim olan pasif laikliğin daha da yaygınlaşması halinde, laikliği din karşıtı zanneden Müslümanlar'ın bu kavrama bakışlarında değişiklik olabilir. Türkiye bu konuda önemli bir rol oynayabilir. Pasif laikliğe geçen bir Türkiye, Orta Doğu ülkelerine örnek olabilir.